

Anastasia Kamenskajasta antaa mielenkiintoisen mutta samalla feminististen ihanteiden kannalta hieman surullisen esimerkin. Savkinan mukaan Nastja Kamenskajan hahmossa ja erityisesti sen kehityksessä voi nähdä allegorian venäläisen feminismin kehityksestä Neuvostoliiton jälkeisenä aikana. Paljon käytetty vertaus omachoista feminiinisyttä toteuttavan rikosetsivä Kamenskajan hahmosta ”uuden venäläisen feminismin peilinä” on kenties virheellinen tai ainakin jo vanhentunut ajatus. Savkina kiinnittää huomiota siihen, että kahdenkymmenenviiden kirjan myötä Kamenskajan kehitys kohti perinteistä naiseutta ja sen hyväksymistä itselleen sopivaksi käytännöksi heijastelee sitä, että urasuuntautuneen naisen malli ei ole onnistunut saamaan jalansijaa nykyvenäläisessä kulttuurisessa tietoisuudessa. Yleisö, jonka

vaatimukset heijastelevat yhteiskunnassa vallitsevia arvoja ja selviytymisen strategioita, ei ollut sittenkään valmis ottamaan vastaan sarjan ensimmäisissä osissa voimakkaammin uralleen täysin omistautuneeksi esitettyä, kulttuurisia feminiinisuuden merkkejä täyttämätöntä ja jopa niillä leikittelevää naispoliisia. Jotta lukijakunta ei lopettaisi kirjojen ostamista, Nastjan hahmo palautetaan naisen perinteisenä pidetyn vaimon, perheenäidin ja ruokkijan rooliin. Hänen annetaan alistua ”naisellisille heikkouksilleen”, jotta lukijakunta ei näkisi ”jaloilla kävelevän tietokoneen” kaltaista, sosiaalisesti laiskaa ja ulkonäöstään välinpitämätöntä naispoliisia liian etäännytetynä mallina nykytodellisuudesta ja yhteiskunnan naisille asettamista vaatimuksista.

Saara Ratilainen

Sukupuoli ja seksuaalisuus Itä-Euroopassa

Sexuality and Gender in Post-Communist Eastern Europe and Russia. Ed. Aleksandar Štulhofer & Theo Sandfort. New York: The Haworth Press, 2005.

Aleksandar Štulhoferin ja Theo Sandfortin toimittama artikkelikokoelma *Sexuality and Gender in Post-Communist Eastern Europe and Russia* on tuorehko tieteellinen katsaus sukupuoleen ja seksuaalisuuteen Itä-Euroopassa. Kirjoittajien lähestymistavat ovat keskenään varsin erilaisia, tosin yhteiskuntatieteiden kysymyksenasettelut ovat hallitsevimpia. Kirja koostuu viidestätoista artikkelista, jotka on jaksoteltu neljään osaan teemoittain.

Ensimmäinen osan artikkelit valottavat naisen asemaa sekä seksuaalivähemmistöjen oikeuksien kehitystä sosialismin lu-

histumisen jälkeen. Yhteisenä huomiona kirjoittajat samastavat totalitaristisen järjestelmän harjoittaman repression ja 90-luvulla nousseen nationalismin ihannekansalaisen vaatimuksen naisten ja seksuaalivähemmistöjen asemaa heikentävinä tekijöinä. Sosialistisen diskurssin normatiivisen roolin on korvannut osaltaan kirkko, joka on noussut kansallisen identiteetin rakentajana vahvaksi mielipidevaikuttajaksi. Biljana Kašićin artikkeli identiteettien ja seksuaalisuuksien transitiosta pureutuu Kroatian tilanteeseen. Jälkikolonialistisen kritiikin huomioiden Kašić varoo luomasta kroatialaisista seksuaalisuuksista Toista suhteessa länteen. Hän toteaa myös, että transition käsite ei ole välttämättä lainkaan relevantti identiteettien ja seksuaalisuuksien määrittämisessä. Arvioidessaan transition ja kulttuurinsisäisten

ilmiöiden merkitystä Kroatiassa Kašić huomioi muun muassa, että uusi naisen seksuaalisuutta normittava ilmiö, pornografia, on täysin läntisen kulttuurin tuotintuote.

Toinen osa, joka käsittelee seksuaalipolitiikka ja seksuaalidentiteettejä, kuvaa usein varsin järkyttävien esimerkein naisten ja seksuaalivähemmistöjen asemaa Itä-Euroopassa. Artikkeleista käy ilmi yleisten nationalistis-sovinististen diskurssien vaikutus heikossa asemassa olevien ryhmien omakuvaan ja arvomaailmaan. Näkymättömyyttä ja alistettua asemaa ei aina osata edes kyseenalaistaa. Seksuaalisuuden kulttuurisia taustoja Valko-Venäjällä käsittelevässä artikkelissaan Aleksei Lalo ja Nikolai Šitov tuovat esille havaitsemansa keskeisen läntisen perspektiivivirheen. Ulkomaiset toimijat eivät omine agendoineen osaa huomioida venäläistä ja valkovenäläistä kontekstia. Heidän mukaansa on absurdia kuvitella, että esimerkiksi radikaalin feminismin vaateet saisivat mitään vastakaikua niin kauan kuin aivan perustavia naisten ihmisoikeuksia vielä jatkuvasti kyseenalaistetaan. Lisäksi Neuvostoliitossa usein esillä ollut feminismin kritiikki vaikuttaa edelleen negatiivisesti myös naisten suhtautumiseen naisasialiikkeeseen. Etenkin Venäjän ortodoksinen kirkko näyttäytyy keskeisenä homofobiaa, naisvastaisuutta ja seksuaalikielteisyyttä lietsovana vaikuttajana. Igor S. Kon käsittelee artikkelissaan sitä, miten nationalistiset ja kirkolliset piirit ovat vastustaneet kaikkea sukupuolivalistusta kouluissa. Hänen omat kokemuksensa paljastavat, että pelkkä seksuaalisuuden tutkiminenkin voi nyky-Venäjällä olla jopa hengenvaarallista. Tappo- ja pommihaukkuksiakin saanut Kon kertoo esimerkiksi kuinka erään hänen luentonsa keskeyttivät yllättäen kaksi- kolmekymmentä huligaania. He esittivät homo- ja

seksuaalivastaisia iskulauseita, räjäyttivät savupommeja ja riehuivat.

Teoksen kolmannen osan teema on seksimarkkinoiden nousu. Artikkelit käsittelevät Venäjällä esiintyvää prostituutiota, prostituutioon liittyvää ihmiskauppaa sekä venäläisten ”postimyyntivaimojen” ilmiötä ja sen käsittelyä Yhdysvalloissa. Hieman poikkeuksellisen näkökulman prostituutioon Venäjällä tarjoaa Natalia Hodyrevan artikkeli. Hän laajentaa kuvaa prostituoiduista käyttämällä heistä termiä *WIP*, nainen, joka on mukana prostituutiosta tai elättää sillä itsensä. Hän korostaa, että suurimmalle osalle hänen haastateltavistaan äidin, tyttären, opiskelijan tai vaimon roolit olivat merkittävämpiä kuin prostituoidun. Hodyreva toteaa myös, että vaikka prostituutioon ryhtymisen taustalla usein ovatkin taloudelliset pakottavat syyt, itse valinta on kuitenkin ollut naisten oma. Ihmiskaupan sosioekonomisia taustoja valottaa Donna M. Hughesin artikkeli. Taloudellinen kurjistuminen, joka on koskettanut naisia pahemmin kuin miehiä esimerkiksi työttömyyden saralla, on tärkeimpiä osatekijöitä ilmiön taustalla. Hughesin artikkelissa toistuu tyypillinen tarina valheellisten lupauksen perusteella lähtemään houkutellusta naisesta. Lupaukset mallin urasta tai hyvin palkatuista pr-töistä vaihtuvat kohdemaassa pakotettuun prostituutioon. Kirjoittaja kuvaa myös eräiden venäläisviranomaisten asennoitumista: ihmiskaupan ongelma on vain läntisten maiden, varsinaiset rikoksethan tapahtuvat siellä.

Artikkelikokoelman neljännen osan lähestymistapa on seksologinen. Artikkelit käsittelevät seksuaalisuutta lähinnä laajojen kyselytutkimusten kvantitatiivisen analyysin perusteella. Suomalaisten Elina Haavio-Mannilan, Osmo Kontulan ja Anna Rotkirchin artikkeli selostaa

seksuaalisuutta Suomenlahden rannikkovaltioissa kartoittanutta tutkimusta. Monimutkaisen kyselytutkimusapparatuurin avulla kerätyn materiaalin pohjalta he jakavat seksuaalisuuden kolmeen eri ulottuvuuteen, jotka ovat lisääntymiseen tähtäävä, ihmissuhteisiin perustuva ja nautintahakuinen seksuaalisuus. Neljännen osan artikkelit ovat korostetuimmin erikosalaa edustavia ja näin eivät välttämättä ole kaikille lukijoille siinä määrin mielenkiintoisia kuin muut, yleisluontoisemmat artikkelit. Mahdollisesti metodologisista eroista johtuen jotkut neljännen osan artikkelien esittelemät tutkimustulokset tuntuvat olevan hieman ristiriidassa aiempien osien luoman kuvan kanssa. Esimerkiksi eräs Haavio-Mannilan, Kontulan ja Rotkirchin tutkimuksen tuloksista kertoo suhtautumisen homoseksuaalisuuteen olevan suurinpiirtein yhtä suvaitsevaista Suomessa, Virossa ja Pietarissa.

Tämä tuntuisi sotivan melko voimakkaasti muiden Venäjää käsittelevien artikkelien havaintojen kanssa.

Kaiken kaikkiaan *Sexuality and Gender in Post-Communist Eastern Europe and Russia* on varsin tärkeä teos sekä sisältönsä puolesta että laajemman merkityksensä kautta. Vaikka sukupuolta ja seksuaalisuutta käsittelevää tutkimusta Itä-Euroopasta onkin jonkin verran julkaistu englanniksi, tässä teoksessa pääsee ääneen varsin runsas joukko paikallisia tutkijoita ja toimijoita. Kontrasti muualta tulevien ja paikallisten tutkijoiden lähestymistapojen välillä osoittautuu monessa kohdassa varsin hedelmälliseksi. Erityisen huomionarvoisina voidaan lisäksi pitää artikkeleita sellaisista maista, joista aiempaa tutkimustietoa ei juurikaan ole, esimerkkinä Romania ja Valko-Venäjä.

Max Wahlström